

Kültürün İzinde

Suat UNGAN

6. Baskı

Prof. Dr. Suat UNGAN

KÜLTÜRÜN İZİNDE

ISBN 978-605-241-497-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Kasım 2018, Ankara

6. Baskı: Kasım 2022, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Suat UNGAN

1969 Yılında Erzurum'da doğan Ugan, İlk ve Orta Öğrenimini Erzurum'da tamamladı. 1990 yılında girdiği Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünden 1994 yılında mezun oldu. 1994 yılında Enstitü kadrosundan, aynı bölümde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 2003 yılında Kütahya DPÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümünde yardımcı doçent; 2010 yılında Türkçe Eğitimi alanında doçent, 2015 yılında profesör oldu. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde göreve başlayan Ugan'ın yurt içi ve yurt dışında yayınlanan birçok makalesinin yanında, *İşlevsel Yönleriyle Ninniler, 19. Yüzyıl Divan ve Halk Şiirinin Ortak Yönleri, Yazılı Anlatım El Kitabı (Prof. Dr. Ali Fuat Arıcı ile birlikte) Kültür Penceresinden, Türkçenin Türklerden Çektikleri* adlı kitapları bulunmaktadır. Hâlen Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında görevini sürdürmekte olan Ugan, evli ve üç çocuk babasıdır.

ORCID No: 0000-0003-4020-6655

SÖZ BAŞI

Eğitim, dil ve kültür üzerine yapılan çalışmalar Fransız İhtilali'nden de etkilenecek ulus devletlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde birçok Avrupa ülkesi bağımsızlığını elde ederken, kralların yönetimdeki yerini halk almaya başlamış böylece halkın bir ulus kavramı etrafında birleşmesi daha kolay olmuştur.

Millet olmak, ulus bilinci yakalamak için toplumların etrafında birleşecekleri değerlerinin olması ve ondan güç alarak bir ufka doğru yürümeleri gerekmektedir. Kültür, sanat, edebiyat, sanayi alanında üretim yapmadan, sadece geçmişin birikimleri arkasına sığınarak ulus olma fikrini kuru bir dava hâline getirmek milletlerin geleceği için büyük tehlikeler oluşturmaktadır.

Milletlerin itibarını, üretmiş oldukları kültürleri belirlemektedir. Burada asıl olan, milletlerin geçmişte ürettiklerine takılıp kalmaları ve onu tekrarlamaları yerine onların, yarını şekillendirecek, millet ufkunu açacak yeniliklerin peşinden koşmalarını sağlamak olacaktır. Milli düşünce, geçmişe takılıp kaldığı zaman gelecek için çok büyük tehlikenin varlığını içinde barındırır. Toplumun ürettiği bilgi ile bilincinin aynı hamur mayası ile yoğrulması ve yeni bir ruha bürünmesi gerekmektedir. Bilgi bilinç uyumu, bilginin önemini anlaşılmasını ve onun sahiplenmesini kolaylaştırır.

Biz bu çalışmamızda, dil, kültür, okuma ve eğitim ile ilgili yazılarımızı bir araya toplayıp bir öz oluşturmaya çalıştık. Gayemiz milletimizin geleceği ile ilgili kaygılarımızı ve uyarılarımızı öğrencilerimiz ve okuyucularımızla paylaşmak, onların, dil, kültür, eğitim, milli bilinç üzerinde düşünmelerini sağlamaktır.

Kitabın basımında emeği geçen Pegem Yayınevine ve Servet Bey'e teşekkürü borç bilmekteyiz.

Suat Urgan

İÇİNDEKİLER

Söz Başı	iv
----------------	----

DİL VE KÜLTÜR DOSYASI

Acem Palavrası ve Yetmiş Arşınlık Mektup	2
Tarihte Fransız Hayranlığımız	5
Mehmet Akif'e Vefa Borcumuz Var	10
İki Şair Bir Vefa (Akif ve Hamit)	13
Aziz Sancar ve Orhan Pamuk	17
Müzik ve Yasak	19
Mezhepsel Bağnazlık Zihin Bataklığıdır	21
Bolu Beyi'nden Scout Ekiplerine Selam	24
Cemaatler ve Modernite	26
Kültür Milliyetçiliği	28
Bir Başka Açıdan Mevlâna	31
Ah Türkçem!	33
Dil ve Kültürün Direnci	35
İngilizcemiz Gelişecek	37
Duama Dokunma	40
Kelimelerin İzinde	45
Kelimelerin İzinde II.....	47
Kelimelerin Yüğü.....	50
2017 Türk Dili Yılı	52
Geleneğimiz/Gelemeyenimiz.....	54
Hz. Ali ve Uydurma Sözler	56
İmamlar da Kendini Geliştirsin.....	58
İmamlar Hazır Hutbe Okumasın	60
Kadına Verdiğin Değer Kadar Varsın	65
Milletlerin Birbirlerine Yaklaşımları	70
Yazımız Yazgımız.....	73
Ensesi Kalınlar	75

Sporun Arabesk Yorumcuları	77
Kırk Sayısının Gizemi	79
Köksüz Sanat.....	81
Öğrencileri Böyle de Öldürüyoruz?.....	83
Yayalara Niçin Saygımız Yok?.....	85

OKUMA DOSYASI

Kitap Baldan Tatlıymış.....	88
Düşünene Para Yok	90
Kitap Piyasası	92
Kitap ve Yasak	94
Kitabı Cehenneme Atanlar.....	96
Okumak Süreklilik İster	98
Okumadan Olmaz	100
“Mim”den “Mimlenme”ye	102
Herkes Okusun Ama Ya Kalite	104
Hamamizade İhsan Bey ve Kitap Fuarı	106
Camiler Kütüphane Görevini de Üstlense	108
Eskilerin Kitap Sevgisi	111
Kitap Halkla Buluşamıyor	113

EĞİTİM DOSYASI

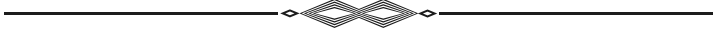
Tebriqli Öğrenci	116
Öğretmen ve Mizah	118
Akademisyenler Niçin Cübbe Giyer?	120
Akran İstismarı	122
Bu Ülkeyi Eğitimciler Yıkacak.....	124
Tezsiz Tezler	126
Çocuklarımıza Yazık Ediyoruz.....	129
Her Şey Ailede Başlar.....	131

Eğitim Mutluluk Getirir mi?	133
Eleştirel Düşünme Becerimiz	135
Hoca ve Öğretmen Çatışması	137
İki Cevizle Değerler Eğitimi	139
Karakter Nedir?	141
Müzeler ve Milli Bilinç	143
Eğitim Fakültelerinin Akıbeti Hayrola	145
Beyaz Yakalı İşsizler	147
Fransa ve Süt Tüketimi	149
Güneşi Görmeyen Eğitim	151
Öğrencinin Alın Teri.....	153
Zombi Gençlik mi Yetiştiriyoruz?	155
Bir Bina Kim Bitemeldir Neyleyim Duvarını	157
Geçmişte Çocuk Olmak	159
Gerçek Vatansever Kimdir?	161
Kaynakça.....	165

DİL VE KÜLTÜR DOSYASI

Acem Palavrası ve Yetmiş Arşınlık Mektup

Araplar İranlılar için Acem tanımlamasını kullanmış, acemi kelimesi de “bir alanda ilk olan, bir iş beceremeyen” kişiler için ifade edilir olmuştur. Bu kelimeyi Türkler Araplardan alarak İranlılar için kullanmaya başlamışlardır ki Farşlıların kendileri için bu tanımın kullanılmasına çok kızdıkları bilinmektedir.

Palavra kelimesinin gerçeğe dayanmayan uydurma söz anlamı vardır. İspanyolca “palabra” kelimesinin bozulmuş hâlidir. “Acem Palavrası” ise İranlıların akla hayale sığmayan benzetme unsurlarını şiirlerinde kullanmalarından ve bunu sosyal hayata yansıtılmalarından kaynaklanmaktadır.

Fars Dili, tüm Avrupa dillerinden eski olup, zenginlik ve eskilik yönü ile de Yunanca ile eşit seviyededir. Bu yüzden İranlılar dillerinden, tarihlerinden; yetiştirmiş oldukları şair, yazar ve düşünürlerinden her zaman övünç duymuşlardır.

Arapların İranlıları yenerek onları Müslüman olmaya zorlamaları toplumun birçok kesiminden hüsnü kabul görmemiştir. İranlıların Müslüman olduktan sonra Arap kültürünün altına girmeleri onlarda kimlik bunalımını meydana getirmiş, özellikle Emevilerin aşırı milliyetçi tutumlarına tepki göstererek “şuubiye” akımı adı altında başlatılan başkaldırıyla kendilerini İran kültürü altında birleştirmeyi amaçlamışlardır.

Bu nedenle Pers kültürünün üstün özelliklerini ön plana çıkarmak ve bunu Araplara ispat etmek için o dönemde İran tarihini, kimliğini yansıtan mitolojik unsurları abartılı bir şekilde anlatıp İran’ın İslam öncesi dini olan Zerdüştlüğün öğretilerini ve tarihi kahramanlarını kutsal hâle getirmişlerdir. Şiir dilinde yapılan bu anlatımlar İran kültüründe mübalağa sanatının zemin bulmasına neden olmuş, Arap ve Türkler de zamanla İranlılardan mübalağa sanatını alarak kendi edebi eserlerinde kullanmışlardır.

İranlılarda ulusallaşma düşüncesi sekiz ve dokuzuncu yüzyıllarda başlamış, bu anlayışın ürünü olarak Firdevsi'den önce farklı zamanlarda farklı şairler tarafından geniş hacimli beş Şehname yazılmış, Firdevsi bu Şehnameleri örnek olarak İran'ın tarihi ve kültürel mirasını abartılı bir şekilde anlatan altmış bin beyitlik Şehname/sini yazmıştır. Firdevsi ile başlayan akla, mantığa aykırı (gulüb) benzetme geleneğine birçok İran şairinin şiirinde rastlamak mümkün olmuştur.

Mübalâğa sanatının inceliği, aklın sınırlarını zorlayan hayal gücüne dayanmıştır. Bunu ustalıkla başarmak büyük şairliğin ispatı olarak görülmüş, bu nedenle şairler abartıda bile abartıya kaçarak kendi egolarını kelimeler arasına gizlemişlerdir. Şiir dilinin duygusal unsurları ön planda tutması, bu tür benzetmelerin kabul görmesini kolaylaştırırken, akli unsurların ön plana çıkarıldığı sohbet ortamlarında bu kavramlar hoş karşılanmamış, bu şekilde abartılara "Acem Palavrası" söylemi ile karşı çıkmıştır.

Acem Palavrasından Osmanlı Tarihi Kitabı'nda Lamartine (2011) de bahsetmiştir. Lamartin, İranlıların İran gelenek, sanayi, politika, edebiyat, şiir felsefe ve din alanlarında son derece gelişmiş olduklarından, insan zihninin en parlak beşiklerinden biri olduklarını, bu üstünlüklerinin getirmiş olduğu kötü taraflarının da bulunduğunu, kendilerine göre doğa ile daha az uyuşmuş milletlere karşı küçümser gözle baktıklarını, kolayca mizaç değiştirdiklerini, hilekârlığa varan diplomatik mizaca sahip oldukları, her türlü kılığa girerek ikiyüzlülük gösterdikleri, inançlarına göre değil, çıkarlarına göre hareket ettiklerini dile getirmiştir. Lamartine İranlıların, diktatörlük karşısında çabuk eğildiklerini, özgür olduklarında küstahlaştıklarını, hamle yaparken cüretli, yorgun olduklarında cesaretsiz olduklarını, politikada daima aşırılığa giderek dalkavuklaştıklarını, namuslu insanın en büyük düşmanı olan güvensizliğe sahip olduklarını, İranlıların bir milleti soylu yapan geleneklere sahip oldukları gibi, ahlaksızlığın bütün özelliklerini de barındırdıklarını dile getirmektedir.

1576 yılında Şah Tahmasb'ın Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü ve II. Selim'in tahta geçmesini konu alan yetmiş arşınlık mektubu, Acem palavrasını ve dalkavukluğunu gösteren en güzel örnektir. Yaklaşık 48 metre uzunluğundaki bu mektupta Kanuni'ye ve onun Avrupada elde etmiş olduğu zaferlere yer verilmekte, tahta çıkan II. Selim'e ise dalkavukluk yapılmaktadır.

Sekiz aylık bir zaman diliminde meydana getirilen bu mektuptan İranlılar bugün büyük bir utanç duymaktadırlar. Nesir kısmı hariç beş bin beyit içeren bu mektubun bir nüshası Topkapı müzesinde bulunmaktadır.

Tarihte Fransız Hayranlığımız

Fransızlar tarih boyunca Avrupalılar arasında en az sevilen milletlerden olmuştur. Bu yüzden ülkeleri birçok kez işgal edilmiş, varlıklarını sürdürmek için birçok kez savaşa girmek zorunda kalmışlardır. Hatta İngilizlerle yüz yıl savaşlarına girmiş yine de Latin kültürünü çok iyi özümseyerek kendi içlerinde değişim dönüşüm hareketlerini başarı ile sergilemişlerdir. “17. Yüzyıldan başlayarak Fransa, Avrupa'nın önde gelen siyasi ve kültürel gücü olmuş, Avrupa'nın her yerinde, önemli insanların Fransızca bilmesi giderek önem kazanmıştır. Fransız kültürünün Avrupa'da egemen olmasını İngiliz Janson birkaç sebebe bağlamıştır. Janson (2016)'a göre Avrupa'da Fransız görgüsünün öğrenilmesinin kesin bir kural olduğunu, bu görgüye uygun olarak insanların sohbet ettiğini, insanların Latin yazarı Vergilius'u değil Racine'yi ve Boileau'yu okumaya başladığını dile getirmiş bunda da Fransızcanın uluslararası ilişkilerin dili hâline gelmesinin önemli rol oynadığını ifade etmiştir.

17. yüzyılın ortalarına doğru Fransızca Avrupa'dan Latince'den daha iyi konuşulur hâle gelmiş hatta 1714 yılında Avusturya ve Fransa arasında imzalanan Rastadt anlaşmasının metni bütünüyle Fransızca olunca Latincenin Avrupa'daki hükümrânlığı sona ermiş ve Fransızcanın hâkimiyeti başlamıştır.

Fransa, birçok fikri ve sanat akımlarının öncüsü olmuş ve Fransızca, Latincenin saltanatını ele geçirirken Fransız halkı da siyasi olarak Avrupa milletleri ile mücadelesini sürdürmüş, birçok savaşlarda da yalnız bırakılmıştır. Bu vesile ile onlar Osmanlılar ile dostane ilişkiler kurmak zorunda kalmışlardır. Osmanlı da sıkıştığı dönemlerde zaman zaman Fransa'dan yardım almıştır. Fakat Fransızlar Osmanlı'ya yardımlarını dostluk ilişkisi üzerinden değil, çıkar ilişkisi üzerinden yürütmüşlerdir.

Bu ilişkiler iki toplumun birbirini daha iyi tanıma ortamını oluşturmuştur. Osmanlılar Fransızları birçok yönden taklit etme yoluna gitmişlerdir. Nizam-ı Cedit'in askeri yapısı Fransa'dan devşi-

rilmiş, yine tıbbiyeler kurulurken Fransa örnek alınmıştır. Fransızca eğitim veren bu tıbbiyeden mezun olanlar kendilerini geliştirmek amacı ile Fransa'ya gitmiş, Fransız hayranlığı, Fransız kültürü ile yoğrulmuş bir şekilde dönmüşlerdir.

Lâle Devri Fransa ve Fransız kültürü ile tanışma noktasında daha da hızlandırıcı bir rol üstlenmiştir. Bu konu hakkında Ahmet Refik (2011), "Lâle Devri Türkler için parlak bir uyanma devri oldu. Avrupa medeniyetinin esaslı bir surette Şarkta intişarı için ilk safhayı teşkil eyledi. Ezcümle Sadabad kasırlarının inşasında Fransız zevkinin büyük tesiri görüldü. İstanbul'un siyasi mahfilinde hep Fransızlık taklit edildi. Fransız elçisi, Üçüncü Ahmed'e kırk kadar zarif portakal ağacı takdim etti." demektedir.

Galatasaray Lisesi'ni Fransızlar kurmuş ve bu lise Fransızca eğitim vermeye başlamıştır. O dönemlerde dil öğretimi kültür aktarımı üzerine kurulduğu için bu okuldan mezun olanlar Fransız hayranı olarak yetişmiş, yerine göre Fransız kültürünün savunucusu ve taşıyıcısı konumuna gelmişlerdir. Tamamen Fransız eğitim sistemi üzerine kurulu olan eğitim sistemimiz 1860 yılından beri eğitim alanında Fransa'yı takip etmektedir.

Askeri ve eğitim sistemimizin yanında idari sistemimiz de Fransadan alınmış, illerin yönetimindeki anlayışımız da Fransa'yı taklitten ibaret olmuştur.

1720 yılında Yirmisekiz Mehmet Çelebi ile başlayan Fransa'ya elçi gönderme durumu onların anlattıkları ile halkın Fransa'ya olan merakı zirve noktasına ulaşmıştır. Matbaa kurmada, gazetecilik alanlarında Fransız hayranlığı devam etmiş, Fransızların gazeteyi etkin kullanma gücü, başta II. Mahmut olmak üzere Osmanlı yönetimindeki idarecileri ve Osmanlı düşünürlerini çok etkilemiştir.

Türkçe şiir dilinde çok gelişmiş olmasına rağmen düzyazı (nesir) alanında gerekli kıvama ulaşmamıştı, Türk aydınları Türkçe ile düzyazı yazma noktasında bazı sıkıntılar yaşamaktaydılar. Bu yüzden Ali Paşa, Hariciye Nezaretinde bulunduğu sırada, kâtipleri bir türlü yalın

ve açık yazmağa alıştıramamış, sonunda yazılacak yazıların Fransızca kaleme alındıktan sonra olduğu gibi Türkçeye çevrilmesini emretmek zorunda kalmıştır (Tekin, 2016: 68). Bu durumdan sonra devrin bazı yazarları yazılarını önce Fransızca yazıyor, daha sonra Türkçeye çevirerek ancak cümlelerini kurabiliyorlardı. Bu şartlar aynı zamanda Fransız hayranlığını tetikliyor, toplumun elit kesiminde kültürel yozlaşma Fransa kültürü ile kendini gösteriyordu.

Okumuş kesim arasında Fransızca bilmek onları ayrıcalıklı konuma getirmişti. Daha önceleri Müslüman bir kişinin diyar-ı küfürde uzun süre kalmasının sakıncalı olduğu görüşü Osmanlı'da hakim iken, bir anda düşünceler ters dönmüş, özellikle Fransa başta olmak üzere Avrupada bulunmak ikbalin anahtarı konumuna gelmişti. O dönemde yaşamış olan Hoca Tahsin bir şiirinde,

Paris'e git hey efendi akl ü fikrin var ise/

Aleme gelmiş sayılmaz gitmeyenler Paris'e

diyerek Fransa'ya olan hayranlığını dile getirmiştir.¹

1 Türklerin Fransızlara hayran olduğu dönemlerde Comte Constantin François de Volney ve Baron de Tott Türkleri küçümseyen ifadeler kullanmaktaydılar. Volney "Türk Rus Savaşı Üzerine Düşünceler" adlı eserinde Türk karakterinin temelini *derin cehalet* ve özünde saçmalık olarak niteler ve Türkler kendilerinin dışında her şeye düşman, kendini beğenmiş, fanatik millettir. Son savaşın sonuçları kendilerini şaşırtmıştır. Fakat ne bunun nedenlerini anlayabilecek ne de çarelerini uygulayabilecek kabiliyetleri vardır. Zayıf taraflarını göremeyecek kadar mağrur, bilginin üstünlüğünü anlamayacak kadar cahildirler. Artık Tanrının takdir ettiği gün gelmiştir, onları hiçbir şey kurtaramaz. Baron de Tott da anılarında Türklerin körü körüne kendilerine güvendikleri halde son derece cehalet içinde buldukları ve bunu asla anlamadıkları gibi anlayamayacaklarını, büyük bir fanatizm içinde katıldıkları savaşlarda ordularında disiplin, bilgi namına bir şey olmadığını, askerlerinin de başarılarındaki devlet adamlarının da yağmacı hırsız olduklarını, yenilmelerinin nedenlerini anlayamadıklarını, yenilgi karşısında kaderciliğe sığındıklarını, en büyük düşmanlarının kendileri olduğunu, modern bilim ve tekniklerin değişmesine karşı şimdiye kadar ilgisiz kaldıklarını, yenilince şaşırıp kaldıklarını ve onları sadece düşmanlarının ihmalinin kurtardığını Türkiye'de geçirdiği tecrübeler vasıtasıyla tekrarlar (Berkes, 2013: 84-85).